

Оксана НАГОРНЮК, Микита ДУБОВИК

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ «ЗЕМЕЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ»

У статті розкривається методика підготовки і проведення лекційних занять з дисципліни «Землепорядне проектування» в аграрних вищих навчальних закладах. Подані окремі методичні рекомендації викладачам щодо читання лекцій в студентській аудиторії.

Лекція як форма організації навчального заняття використовується у ВНЗ для вивчення різних дисциплін. Будується вона на основі ін-формаційно-монологічного методу подачі та пояснення матеріалу і організації пізнавальної діяльності студентів. При цьому викладач у систематизованій, доказовій та аргументованій формі словесно подає і пояснює навчальну інформацію, використовує відповідні наочні посібники, демонстраційний експеримент й інші засоби навчання. Дисципліна «Земельне проектування», яка читається під час підготовки фахівців-землепорядників, не є винятком щодо проведення лекції.

За своєю дидактичною сутністю лекція з дисципліни «Земельне проектування» є організаційною формою навчання («специфічний спосіб взаємодії викладача і студентів, у рамках якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання») і методом навчання («монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки»). Загалом лекція – найбільш економічний спосіб передання і засвоєння навчальної інформації, тобто мислительної культури поколінь, вміщеної в рамках педагогічних форм навчання.

Враховуючи це, **метою статті** є визначення деяких аспектів підготовки і проведення лекційних занять з дисципліни «Землепорядне проектування».

Одна з особливостей лекції полягає в можливості викладача викласти у логічно систематизованій формі великий обсяг навчальної інформації. При цьому подання наукових фактів сприяє активізації уваги, мислення студентів, збуджує інтерес і внутрішню активність думки, створює умови для подальшого більш глибокого і самостійного вивчення початкового матеріалу за підручником, посібником тощо. Під час слухання лекції у студентів формується вміння слухати й усвідомлювати побачене і почуте, здійснювати такі важливі розумові операції, як аналіз, синтез, порівняння.

Викладач відбирає найголовніше, істотне з великого потоку науково-технічної і духовно-культурної інформації, спрямовує студента на найважливіші питання спеціальності, на аналіз нових наукових проблем, які не відображені в підручниках та інших навчальних виданнях, розкриває перспективи певної галузі науки.

Лекція є основою для подальшої самостійної роботи. Вона справляє виховну і розвиваючу дію в процесі взаємодії викладача і студента, розвиває інтерес і любов до науки, творчі здібності, інтелектуальну й емоційно-вольову сферу особистості, сприйняття, пам'ять [4].

Питання про те, як готуватися до лекцій, включає в себе певні вимоги, про які корисно постійно нагадувати, особливо викладачам-початківцям. Ці вимоги стосуються вміння правильно «робити» лекцію, тобто певної культури в роботі.

Лише на перший погляд здається – все просто: бери книги, виписуй що потрібно, складай лекцію і читай її. Насправді нерідко відбувається так: матеріалу зібрано багато, а справитися з ним лектор не може, в лекцію входить лише не значна частина цього матеріалу. Чи, навпаки, лекція вийшла об'ємна, а окремі розділи теми виявились в ній не розкритими або й не згаданими, оскільки не була відпрацьована відповідна література. Всі прорахунки відбуваються частіше виникають тому, що не дотримуються певні правила роботи над лекцією [3].

Форми і методи підготовки до лекційного виступу різні. Тут багато залежить від особливостей пам'яті, досвіду, складу розуму лектора, характеру виступу, особливостей аудиторії. Однак про загальні моменти підготовчого процесу, основні методичні положення говорити необхідно.

Підготовку до лекції можна умовно розділити на три етапи:

1. Попередня робота. Вона має дослідницький процес. Лектор визначає проблему майбутнього виступу, її актуальність, практичну значимість теми, встановлює коло питань, вивчає джерела, котрі в подальшому стануть основою змісту майбутньої лекції. Відвідує консультації, лекції на аналогічні теми й ін. На цьому етапі лектор накопичує знання.

2. Розробка змісту майбутньої лекції. Підготовка теоретичної частини виступу, відбір фактів, їх аналіз та узагальнення, побудова логічної системи аргументації, складання плану. Це етап підготовки лекції. Він завершується створенням «макету» майбутньої лекції – тексту. Лектор визначає обсяг відомостей, які він повідомить слухачам, але текст – це матеріал, необхідний лише для самого лектора.

3. Підготовка до лекції як до акту публічного виступу. Якщо на попередньому етапі лектор утворює продуману, композиційно оформлену, відредаговану «модель» майбутньої лекції, то на останньому, третьому, він починає безпосередню підготовку до реалізації цієї «моделі» в процесі виступу перед слухачами.

Підготовка до лекції розпочинається з вибору її теми. Остання визначається передусім спеціальністю викладача. З обраною теми в лектора не може бути менше знань і досвіду, ніж у слухачів. «Універсали», котрі беруться за будь-яку тему, добрих результатів, як правило, досягають рідко. Однак знання теми – це ще не все. Якщо викладач знає тему, але вона йому нецікава, навряд чи вдасться зацікавити нею і слухачів.

Далі необхідно враховувати важливість теми, її злободенність й актуальність, зв'язок з задачами сьогодення. При виборі теми викладач має знати, які інтереси займають слухачів на даний момент, в даній аудиторії, які інтереси окремих груп слухачів. Взагалі, не лише при виборі теми лекції, а й у подальшій роботі над нею постійно думайте про інтереси слухачів.

При виборі теми необхідно визначити її межі, тобто коло питань. Не варто охоплювати все. Це особливо важливо з таких тем, що допускають як широке, так і більш вузьке висвітлення. Тема лекції не повинна бути занадто великою: у відведені для виступу дві навчальні години складно з достатньою глибиною освітити широке коло питань. Тема не повинна бути і занадто вузькою, тому що в такому разі вона не викличе інтересу в слухачів і загалом принесе мало користі. Обрана тема буде, мабуть, частиною якоїсь більш загальної проблеми, одним з її аспектів.

Обравши тему і з'ясувавши її обсяг, необхідно уявити собі сутність теми, продумати її основну ідею: Що головне? Що я хочу сказати слухачам? Чому навчити? В чому переконати? Основна ідея може бути представлена у вигляді цільової установки – мети лекції. Мета є основним конструктивним елементом лекції. Молодому викладачеві можна порекомендувати сформулювати мету лекції письмово у вигляді речення, дуже чітко та конкретно і в процесі підготовчої роботи постійно мати її перед собою.

Звичайно перед лектором стоїть завдання не лише повідомити слухачам якусь суму знань, чомусь навчити, а й зумовити певну реакцію аудиторії, до чогось її покликати, в чомусь переконати. Тут можна говорити про дві складові цільової установки: пізнавальну (інформативну) та виховну.

Попереднє прочитання – це лише перша стадія контролю. Дуже корисно, особливо викладачу-початківцю, дати текст своєї лекції на рецензію. Критичні зауваження і поради досвідченого лектора допоможуть автору усунути непомічені помилки, неточності, покращити зміст і форму лекції. Однак відзив рецензента певною мірою відображає його індивідуальну точку зору і власний досвід. В зв'язку з цим її текст варто надати для обговорення на засіданні методичної секції.

Провівши ретельну підготовку, викладач може вважати, що він готовий до зустрічі зі слухачами. Однак робота над лекцією на цьому етапі не закінчується. Удосконалення лекторської майстерності, підвищення якості лекції залежить не лише від підготовчої, а й від подальшої роботи автора над своєю прочитаною лекцією [2].

Важлива проблема, яку необхідно спробувати вирішити на початку роботи, – це визначення тональності взаємовідносин, позиції викладача у спілкуванні з студентами. Часто молодий викладач, перейнятий проблемою швидкого завоювання авторитету, намагається йти шляхом збільшення вимог, встановлення великої дистанції між ним і студентами, вважаючи: чим більше суворості, заборон, обмежень, тим краще. Студент, який відчуває тиск,

недружність, займає найчастіше пасивно-захисну позицію. Така установка негативно впливає на його формування як спеціаліста і людини. Для того, щоб змінити таку установку студентів, лектору необхідно змінити власну установку щодо них.

Можна визначити три етапи формування нової установки викладача на співпрацю. На першому етапі, знайомлячись зі студентами, він може повідомити їм, як буде проходити лекція. При цьому успіх полягає в тому, що у студента виникає бажання спілкуватися з викладачем як з людиною і професіоналом. В основі другого етапу лежать відносини співробітництва, які передбачають, що всі проблеми вирішуються разом викладачами і студентами. Співпрацюючи сторони разом думають над проблемою і шукають вихід. Тому для викладача продемонструвати на лекції співробітництво означає передусім щиро розповісти студентів про свої переживання з приводу заняття. На третьому етапі дії студентів щодо викладача на лекції ще невпевнені, вони не відчувають себе розкрито, допускають помилки. Тут важливо не оцінювати дії студентів, а показувати їх можливості, використовувати цікаве в подальшій роботі. До висловлювань студента рекомендується відноситись як до думки співробітника.

Повідомлення основних питань теми певним чином «заціплює» та утримує протягом всієї лекції увагу слухачів. Так, від початку програмується свідомість слухачів, формується їх інтерес та очікування відповідей на поставлені питання. Починати лекцію необхідно без поспіху, впевнено і переконливо, усвідомлювати себе силою та у певній галузі знань, тобто без сумнівів у словах, але й без будь-якої пихатості. Мова треба вести відразу по суті справи і бути прийнята свідомістю серйозності всього, про що говориться на лекції.

Успішне прочитання лекції залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, зокрема, вміння себе правильно, з гідністю тримати, переборюючи скутість, не впадаючи в розкутість. Недопустимо заходити в аудиторію із злим обличчям і легковажною поведінкою. Спілкування на занятті повинно бути привітним, серйозним, живим. Але найбільше допомагає успіху лекторська мова, коли вона проста, зрозуміла і виразна, не перевантажена цитатами і цифрами, малозрозумілими студентам термінами.

Лекцію рекомендується читати з аркуша не дослівно. Це – правило, з якого робиться виняток лише для молодих викладачів, які не здобули навичок публічного виступу, і тоді, коли необхідно користуватись статистичними даними і різними іншими допоміжними матеріалами у вигляді тез, цитат, бібліографічних рекомендацій тощо. Початківці повинні якомога швидше «відриватись» від аркушів, переборювати в собі нерішучість і смуток перед аудиторією.

В кінці лекції необхідно пов'язати закінчення з початком, щоб відзначити вичерпаність змісту її теми. Важливою складовою лекційного заняття є відповіді на запитання студентів. Запитання свідчать про те, наскільки лекція захопила слухачів. Чіткі і короткі відповіді на них, переважно в кінці заняття, мають велику смислову цінність для викладача і навчального процесу загалом.

Під час лекції викладач повинен справитися з хвилюванням, зняти з себе надмірне психологічне напруження, якщо воно виникає. Тоді досягається зосередженість, необхідна, щоб впевнено говорити і викладати матеріал, розмірковуючи, а не висловлюючи завчені положення. Внутрішня розкутість і «роздуми вголос» під час лекції робить її по-справжньому творчою, живою та яскравою та справляє належний вплив на студентів.

Отже, підготовка викладача до лекції – це складна і кропітка робота, яка вимагає від нього відмінного знання навчального матеріалу, вміння його опрацювати і викласти у тексті, наполегливості на лекційному занятті з обов'язковим застосуванням творчого підходу. Щоб підготувати вдалу лекцію, необхідно дотримуватися певних правил і готувати її послідовно. При проведенні лекції не можна забувати про наочні посібники і новітні технічні засоби для полегшення викладу навчального матеріалу в аудиторії. Під час читання лекції особливо важливо встановити психологічний контакт зі студентською аудиторією, захопити її увагу і мислення. Викладач ВНЗ, який байдужий до того, що відбувається в аудиторії на лекції, не може успішно досягати навчальних цілей і здійснювати підготовку майбутніх спеціалістів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року. – К., 2002. – 96 с.
2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: Навч. посібник. – 3-є вид., доп. – К., 2006. – 327 с.

3. Лузан П. Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі. – К.: Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
4. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк та ін. – К.: Знання, 2007. – 495 с.